

Δημήτρης Γρηγορόπουλος

Τα συντρίμια του κράτους πρόνοιας και η φενάκη του κοινοτισμού

Η μαρξιστική αλήθεια ότι η αστική τάξη, για να διατηρήσει την εξουσία της πρέπει να παρουσιάζει το δικό της συμφέρον ως συμφέρον όλης της κοινωνίας, όχι μόνο δεν έχει χάσει την ισχύ της, αλλά τη διατηρεί σε πολλαπλάσιο βαθμό σήμερα, παρά –αλλά και λόγω– της εντεινόμενης ασυμβατότητας αυτής της ταύτισης συμφερόντων με την οξύτητα και την ωμότητα της εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης αλλά και των μεσαίων στρωμάτων.

Η ανάγκη ενσωμάτωσης ή έστω ουδετεροποίησης είτε απονεύρωσης αυτών των στρωμάτων, προϋποθέτει ότι αυτή η λειτουργία της αστικής τάξης πρέπει να εμφανίζεται και σε θεωρητικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο, ως εναλλακτική λύση έναντι του καπιταλισμού ή ως ουδέτερη ή, τουλάχιστον, ως βελτιωτική του συστήματος.

Γι' αυτό μπορεί να υποστηρίζεται σ' όλο τον αστερισμό των καθεστωτικών κομμάτων και ιδεολογημάτων, από τις συντηρητικές ως τις «αριστερές» εκδοχές τους.

Για παράδειγμα, το κράτος πρόνοιας εμφανιζόταν ως βαθμιαία σοσιαλιστικοποίηση της κοινωνίας, ως ανάδυση μιας τρίτης, μικτής οικονομίας και κοινωνίας, ή, έστω, ως εξανθρωπισμένη μορφή του καπιταλισμού.

Η συρρίκνωση της κοινωνικής λειτουργίας της αστικής πολιτικής ουσιαστικά αχρηστεύει τη θεωρία του κράτους πρόνοιας, τουλάχιστον στην πιο ολοκληρωμένη και φιλόδοξη εκδοχή της. Η αστική τάξη, όμως, φοβάται, το κενό. Προσπαθεί να το καλύψει, ατελέσφορα μέχρι στιγμής. Έκφραση αυτής της ανάγκης, πρόσφατη και χαρακτηριστική, είναι η αντίληψη του κοινοτισμού (communitarianism), που τελευταία διαδίδεται και στη χώρα μας.

Τι πρεσβεύει, λοιπόν, ο κοινοτισμός; Κεντρική αντίληψη είναι η κοινότητα: αν και υπάρχει σχετική ασάφεια στον όρο, μ' αυτόν συνήθως εννοείται η δημιουργία κοινών αξιών και η ύπαρξη ή διαμόρφωση κοινωνικών ομάδων που θα διέπονται από κοινές αξίες: έμφαση δίνεται στην οικογένεια, στο σχολείο, στη δημιουργία εθελοντικών κοινοτήτων, στους δήμους που θα υποκαθιστούν το ανήμπορο κράτος στην επίλυση σοβαρών, ιδίως σε τοπικό επίπεδο, προβλημάτων.

Είναι φανερό ότι ο κοινοτισμός αποσκοπεί στην κάλυψη των ιδεολογικών κενών που αφήνει ο αχαλίνωτος ατομικισμός του νεοφιλελευθερισμού και η παρακμή των αντιλήψεων των εδρασμένων στο κράτος πρόνοιας: αποσκοπεί, δηλαδή στην προ-

σφοδρά ελπίδας, ανθρωπιάς, οράματος μιας ανθρωπίνης κοινωνίας.

Ο κοινοτισμός δεν είναι μια ρηξικέλυθη αστική θεωρία· οι κεντρικές ιδέες του είναι κοινότοπες αστικές αντιλήψεις παλαιότερες και νεότερες: πρόταξη ηθικών αξιών, έμφαση στην οικογένεια, ανανεωμένη εκδοχή της φιλανθρωπίας. Το νέο στοιχείο μπορεί ν' αναζητηθεί στην ανασύνθεση τέτοιων στοιχείων και στην κατασκευή ενός ανθρωπιστικού αστικού οράματος.

Από θεωρητική άποψη τα μοτίβα του κοινοτισμού ανάγονται στην αστική ιδεολογική αντίληψη, κοινή σ' ετερόκλητα ιδεολογήματα - από το χριστιανισμό ως και αριστερά ρεύματα - ότι οι ιδέες και αξίες είναι ανεξάρτητες από το κοινωνικό σύστημα και έτσι είναι δυνατόν, αφομοιούμενες από τους πολίτες, μέσα από τους ίδιους τους θεσμούς και μηχανισμούς του συστήματος (οικογένεια, σχολείο) ν' αναδειχθούν σε κυρίαρχη ιδεολογία και να οδηγήσουν στο μετασχηματισμό της κοινωνίας.

Από ιδεολογική άποψη είναι σαφώς συντηρητικότερη της θεωρίας του κράτους πρόνοιας. Η τελευταία αναγνωρίζει την ύπαρξη αντιπάλων τάξεων, των αντιθέσεων τους, την ύπαρξη συνδικάτων και κομμάτων-αντιπροσώπων των τάξεων, επιχειρώντας, βέβαια, να οριοθετήσει αυτές τις αντιθέσεις στο χώρο της διανομής και, τελικά, στο «κοινό» συμφέρον αύξησης και ιδιοποίησης της «πίτας» και όχι στην ταξική σύγκρουση για τις άμεσες διεκδικήσεις και την ανατροπή του συστήματος. Απεναντίας, ο κοινοτισμός αγνοεί όχι μόνο την ταξική σύγκρουση αλλά και οποιοδήποτε στοιχείο σύγκρουσης ανάμεσα στις κοινότητες, όπως τις συλλαμβάνει, στην κοινότητα και το άτομο, στην κοινότητα και το κράτος κ.ο.κ. Μπορεί, όμως, να υπάρξει καπιταλισμός όμορφος, ηθικά και αγγελικά πλασμένος;

Πρόκειται για ακραία αστική ουτοπία, μορφή αστικού ρομαντισμού, αφού καλλιεργεί την ψευδαίσθηση ότι σε μια εποχή σκληρότατων αντιθέσεων και συγκρούσεων που γεννά η εξέλιξη του καπιταλισμού, η αλληλεγγύη είναι η πανάκεια για τη διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων και τη διευθέτηση των αντιθέσεων.

Ωστόσο, παρά την προφανή αντίφασή της με την πραγματικότητα, δεν αποκλείεται η θεωρία αυτή να έχει απήχηση, συνολικά ή μερικά. Ήδη αυτό συμβαίνει, αν και σε όχι μεγάλη έκταση, στις ισχυρές καπιταλιστικές χώρες, ιδίως στις ΗΠΑ, Αγγλία, Γαλλία, Γερμανία. Επηρεάζει πολιτικούς από το ρεφορμιστικό ως το συντηρητικό χώρο, που ασπάζονται όχι το σύνολο των αντιλήψεών του, αλλά πολλές απ' αυτές. (*Ελευθεροτυπία*, 29/5/95, σελ. 14).

Εξάλλου, αντικειμενικά προσφέρεται ως ιδεολογικό υπόβαθρο αριστερών ενσωματωμένων σχηματισμών, που μετά τη χρεοκοπία του κράτους πρόνοιας και την πλήρη αποστασιοποίησή τους από το μαρξισμό, διανύουν κρίση ταυτότητας, τείνοντας μάλλον σε κάποια μορφή ηθικού σοσιαλισμού. Παράλληλα, και στις μάζες που ταλανίζονται από τα δεινά του συστήματος και είναι απηυδισμένες απ' τη φθορά και τη διαφθορά της πολιτικής, μπορούν τέτοιες ιδέες να βρουν ερείσματα και πρακτική εφαρμογή, όπως οι εθελοντικές ομάδες υγείας στο Ση-άτλ των ΗΠΑ (ό.π. σελ. 15).

Από την άλλη μεριά, μια Αριστερά που φιλοδοξεί να υπερβεί το σύστημα, οφείλει ν' ασκεί επιθετική, αλλά και σοβαρή κριτική στα διάφορα αστικά ιδεολογήματα, ν' αποδεικνύει το ασύστατό τους και τους ταξικούς σκοπούς που υπηρετούν. Οφείλει, όμως, και δημιουργικά να προβάλλει τη δική της άποψη, αποδεικνύοντας στην προκειμένη περίπτωση ότι η αλληλεγγύη και η αν-

θρωπιά που ευαγγελίζεται ο κοινοτισμός είναι ασυμβίβαστες με τη φύση του καπιταλισ-

μού, αλλά σύμφυτες στο σοσιαλισμό.

Ευτύχης Μπιτσάκης

Κίνα: Πορεία προς τον καπιταλισμό

Πέρασαν έξι χρόνια από την εξέγερση του Πεκίνου και τη σφαγή των εξεγερμένων (φοιτητών, εργατών, κ.λπ.) από το «Λαϊκό Στρατό». Η ανακοίνωση της κυβέρνησης τόνιζε τότε ότι «ο Στρατός κατήγαγε ένδοξη νίκη κατά την καταστολή της αντεπαναστατικής εξέγερσης». Συλλήψεις, βασανιστήρια, εκτελέσεις με μια σφαίρα στο σβέρκο. Ακόμα είναι νωπή στη μνήμη μας η εικόνα του νέου που παίζοντας τη ζωή του προσπαθούσε να σταματήσει το τανκ. Ήταν, λοιπόν, αντεπαναστατική η εξέγερση; Και η «νίκη» ήταν νίκη του «Λαϊκού Στρατού»; Ή ενός στρατού που κάποτε ήταν λαϊκός, και που σε μια πορεία τριάντα χρόνων μετατράπηκε σε όργανο μιας αδιάτακτης, αστικοποιημένης γραφειοκρατίας;

Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Μετά από δεκαετίες ένοπλου αγώνα υπό την καθοδήγηση του Κ.Κ.Κ. η κινέζικη επανάσταση συνέτριψε τους ξένους και την εγχώρια αστικοφεουδαρχική αντίδραση (1949). Ποιος ήταν ο χαρακτήρας της κινέζικης επανάστασης; Στην Κίνα υπήρχαν όλη εκείνη την περίοδο εργατικοί αγώνες. Εντούτοις η κύρια δύναμη των μαχητών της επανάστασης ήταν οι εξαθλιωμένοι αγρότες της απέραντης Κίνας. Αντίστοιχα, ο χαρακτήρας της επανάστασης ήταν αντιιμπεριαλιστικός, αστικοδημοκρατικός και ταυ-

τόχρονα ξεπερνούσε τα όρια της αντιιμπεριαλιστικής-αστικοδημοκρατικής επανάστασης. Στόχος της επανάστασης ήταν η εγκαθίδρυση της λαϊκής εξουσίας με απώτερο, στρατηγικό στόχο την οικοδόμηση του σοσιαλισμού.

Πώς εδραιώνεται, όμως, η λαϊκή εξουσία σε μια απέραντη, καθυστερημένη χώρα, με μακράιωνες φεουδαρχικές συνήθειες, σε μια χώρα περικυκλωμένη από τον ιμπεριαλισμό; Τα πρώτα χρόνια το νέο καθεστώς συγκροούσθηκε με τα φεουδαρχικά στοιχεία και με το ξένο κεφάλαιο, ενώ ταυτόχρονα επεδίωξε τη συμμαχία της λεγόμενης εθνικής αστικής τάξης, τόσο στο οικονομικό, όσο και στο πολιτικό επίπεδο. Πρώτη αντίφαση: Πορεία προς την κολλεκτιβοποίηση, την οικονομική ισότητα και την καταστροφή του αστικο-φεουδαρχικού κράτους και ταυτόχρονα κατάλοιπα της αστικής τάξης, συμμαχία του λαϊκού κράτους με αυτό το τμήμα του «ταξικού εχθρού».

Στην περίοδο 1957-1958 επιχειρήθηκε το «μεγάλο άλμα» με στόχο την ενίσχυση των πρώτων στοιχείων της σοσιαλιστικής βάσης στην ύπαιθρο και στις πόλεις, την ανάπτυξη που θα ήταν στηριγμένη στις εσωτερικές δυνάμεις και την ενίσχυση των στοιχείων της λαϊκής εξουσίας. Η οικονομική και τεχνολογική καθυστέρηση, οι κακές καιρικές συνθήκες και συνολικά η ανυπαρ-